12. ԽՈՍՈՂ ԾԻՆ

Ինըմ ա, չինըմ մին թաքավեր ա ինըմ։ Էտ թաքավերին ինըմ ա իրեք տըղա։ Մին օր թաքավերը ծանդր հիվանդանըմ ա։

Նա կանչըմ ա ուրան տըղորցը, ասըմ. — Ա՛ բալե՛ք, ծեր հար ծանդրը հիվանդ ա, նա կըլիվանա էն վախտը, վեր լըղանա ինդի վըեղավ, վեր հալա մարթի վըեննը չի նի եկալ։

Մեծ տըղան ասըմ ա. — Ա՛ հար թաքավեր, յըես կըքյինիմ էտ վըեղը անպաճառ կըճարիմ պերիմ, քյըեզ առողճրցնիմ։

Էտ թաքավերին մին հըրեղան ծի յա ինըմ, վեր ղուշա շուտ ա թըռչըմ։ Էտ ծին պահըմ ին քաղաքան հեռու մին տըեղ, մին խոր ծըմակըմ։ Քըշերավը շուտ մըեծ տըղան եր ա կըեննըմ ծի նըստըմ, ճնապար ընգնըմ։

Շատ ա քյինըմ, թա խըրեգ, վերչը հըսնըմ ա մին մըթեն ծըմակ։ Ըտըղան տըեննը էլ կարըմ չի քյինա, լհա մին փոսա մին խրեգ վըեղ ա յոր օնըմ, կյամ տոն։

Հարը վեր լըսըմ ա, շատ ա ուրխանըմ։

Տըղան վեր վըեղը տամ ա հորը, հարը քարտեզը յոր ա օնըմ, տինըմ տըղին առաչին, ասըմ. — Դե ինձ նշանց տո համին էն տըեղը, ըշտըղան վըեղը եր ըս կալալ։

Տըղան քարտեզին յրան նշանց ա տամ տըեղը։

Հարը եշըմ ա տըղին, ծըծաղելավ ասըմ. — Վերթի, օզըմ ըս ինձ խափի՛ս, յըես գյանքիս շատը ըտեղերք ըմ անցկըցըրալ, դե քյինի քոն իլ, քյըզանա պեն չի տուս կյալ։

Էտ վախտը միշնակ տըղան ասըմ ա. — Հա՜ր թաքավեր, թող յըես քյինիմ պերիմ։

Հա՜րը ռազի յա կենըմ։ Քըշերավ շուտ միշնակ տըղան ծին նըստըմ ա, ճընապար ընզնըմ։

Շատ ա քյինըմ, թա խըրեգյ, վերչը հըսնըմ ա մին խոր ծորի։ Էլ կարըմ չի ճընապարը շարունակի, ըտըղան էլ մին խրեգյ վըեղ ա յոր օնըմ, ետ տրեռնըմ։ Հա՜րը մին խիլլա՜ ուրխանըմ ա, վեր լըսըմ ա տըղան եկալ ա։

Տըղան վըեղը տամ ա հորը, համ էլ քարտեզին յրան նշանց ա տամ, թա ըշտըղան ա եր կալալ, հա՜րը մին խոր թառանչ ա քաշըմ, համ էլ ասըմ. — Է՜հ, վերթի, հի՜նչ ա՜, օզըմ ըս քու հոր խափի՜ս, յըես սաղ գյանքըմըս ըտրեղերքան ըմ վըերս ըրալ, քըշերնին ըտեղերք շատ ըմ քոն իլա՜լ, շատ ըմ քեփեր ըրա՜լ էտ ծորերըմը, քյինա՜, քյինա՜ քոն իլ, քյըզանա պեն չի տուս կյալ։

Էտ վախտը պուճուր տըղան մուտանըմ ա հորը, ասըմ. — Թաքավեր հա՜ր, թող մրհեկ էլ յըես քյինիմ վըեղ պերիմ։

Թաքավերն ասըմ ա. — Ըստրան եշեցեք, մըեծ ախպերքը քյինացա՜լ ըն, պեն չըն պերա՜լ, էս պիտի պերի՜։

Պուճուր տրղան թա. — Հա՜ր թաքավեր, ինձ հըվատա, յըես կպերիմ, մինա՜կ քյինելան առաչ ինձ օրթնի։

Հորը մեխկըն ա կյամ պուճուր տըղան, ասըմ ա. — Քյինի՜, բա՜լա, հազար պարով քյինի, սաղ սալամաթ ետ տրեռ եք, քու հոր ուրխըցրու։

Պուճուր տըղան գյուգռում չար, վեր հա՜րը, հըրեղան ծի օնի, ըտրա հետի էլ վըեննավ ա քյինըմ։ Վեր օզըմ ա, թա քաղաքան տուս կյա, մին պառավ մարթի յա ջըհըմ։

Էտ մարթըն ասըմ ա. — Իտի քըշրհանա հո՜ր ըս քյինամ, ա՜ բալա։

Տըղան թա.— Ապեր, քյինամ ըմ իմ հոր հետի վըեղ պերիմ, վըեղ, վեր ուրա՜ն գյանքըմը վըեննը էտ վըեղին տիրա՜ծ չինի՜։

— Ա՜ բալա, էտ վըեղը մինա՜կ քու հոր հըրեղան ծին կպերի, էտ էլ էն ա մին ծըմակըմ։ — Ըստեղ կաց մինչև մըթնիլը, վեր մըթնի, քյինի քու հոր օթախը, պատան կախ տըված մին ղամշի կա, եր կալ, թաքուն տուս եք, քյինի ծիյին կոշտը։ Մին վեր քյըեզ տեսնա, կյալու յա, թա քյըեզ օտի։ Էն վախտը տու ղամշիտ կըպըցրցընիս, ասիս. «Ա՜ ծի, քու տա՜ըրտ ըմ»։ Մին ղա՜ստի կաղնելու յա, տու կնստիս, ըշտեղ օզըմ ըս, կքյինիս։

Տըղան ասից. — Շունրակալ ըմ, ապեր, գե մըհեկ յըես ճընապարվիմ։

Ասում ա, պրրծնում, ծին նստում։ Ծին դաստի թրռչում ա, կաղնում մին ծովի քըշտի։

Ըտեղ տըղան տեսնում ա տափին ավազին յրան էն ա մին լուս տըվող թեփուր կա։ Դաստի յոր ա օնում։ Ծին վեր էտ տեսնում ա, մարթի նման ըսկըսում ա խոսիլը։

— Ա՛յ տըղա, հալա ջահիլ ըս, գյուդում չը՞ս, կըլոխըտ շատ օյին կըկյա, էտ թեփուրը յոր մ՛օնիլ։— Ամմա տըղան լըսում չի, յոր ա օնում։

Ըտրանք քյինում ըն, քյինում, վերչը հըսնում ըն մին սև աշխարքի, մին պառավ կընգա տան քըշտի կաղնում։

Էտ տըղան թեփուրը հանում ա, տինում ստոլին։ Դաստի սաղ քաղաքին լուս ա տամ, լուսավերում։ Ըտեղի թաքավերը հրամմայում ա ուրան նազիր վազիրներին վեր քյինին դաստի դյիդան, թա տա հինչ պեն ա։

Նազիր վազիրնին կյամ ըն էտ տըղին քըթնում, տանում թաքավերին կոշտը։

Թաքավերը եշում ա, եշում էտ թեփուրին, ասում.— Ա՛յ զարիր տըղա, տու հո՞ւ վըս, վեր մեր էս սև աշխարքան օզում ըս ազադվիս։ Ցրես քյըեզ իրեք խնթիր կտամ, թա կարեցիր գյիդաս, էն վախտը ազադված կինիս։

Տըղան ասում ա. — Թաքավերը ապրած կենա, յրես պադրաստ ըմ ծրեզ լըսիմ։

Թաքավերը թա. — Առաչինը էն ա, վեր պիտի պերիս էն ղուշը, վերին անա էս թեփուրը պուք ա եկա՞լ։

Տըղան թա. — Թաքավերն ապրած կենա, ըտրա հետի ինձ մին օր ժամանակ տվիք, վեր մտածիմ։

— Օզում ըս լհա իրեք օր մտածի, թաք լհա պերիս։

Տըղան տուխուր քյինում ա ծիյին կոշտը։ Ծին հըրցնում ա. — Իմ կլխիս տարը-տըրանկան, էտ խե՞ իտի տուխու՞ր ըս։

Տըղան ասում ա. — Էս երգյիրին թաքավերը ինձանա օզում ա էն ղուշին, վերին անա էս թեփուրը պուք ա եկալ։

Ծին թա. — Էն վախտը վեր ինձ լըսած ինիր, էս օյինը քու կըլոխտ չար կյալ։ Ամմա դե էլ հի՞նչ, անց ա կացալ, մտածիլ մի, քյինա թաքավերին ասի՝ քսան ըոթուլ արաղ տա, մին թի, մին քյեչա, եր կալ շուտ եք։

Թաքավերը էտ տըղեն պահանջը կադարըմ՝ ա։

Ուրգյունան վախտը ըտրանք սև աշխարքան տուս ըն կյամ։

Ծին դա̈ստի հըսցնըմ ա հա̈մին էն տեղը, ըշտեղ էտ ղուշն ա։ Հըս-նըմ ըն մին ախպո̈ւրի։

Ծին կաղնըմ ա, ասըմ. — Էս քյեչոցավը ըխպըրին պերանը կապի, վեր ճո̈ւր չի կյա, ըխպըրին էրկու ղոլին էրկու փոս կըտըրի, մինին մեչը յըես նի մննիմ, մինինը՝ տո̈ւ։ Արաղը ածի նովին մեչը։ Արևը վեր անց կենա, էտ վախտը էտ ղուշը կյա̈լու յա, թա̈ ճո̈ւր խմի։ Լոխ արաղը խմելու յա, հա̈րփի, եր ընգնի, թա քուկոխկիտ եր ընգնի՞ տու փըռնի, թա իմ կոխկիս եր ընգնի՞ յըես փըռնիմ։

Ուրո̈ւգյո̈ւնը էտ ղուշը կյամ ա, արաղը խմըմ, կաղնըմ էտ տղին կոխկին։ Տըղան դա̈ստի վըններան փըռնըմ ա։

Ղուշը հինչքան ղաչանք ա անըմ, լա̈ց ինըմ, ամմա տըղան պեց չի թողըմ։ Պերում ա, տամ թաքավերին։

Էն մին քըշերավը թաքավերը կանչըմ ա էտ տըղին ասըմ. — Տու իմ տված առաչին խնթիրքս կադարեցիր, մըհեկ էլ էրկունշի խնթիրքըս կասիմ։ Էտ էն ա, վեր մըղանա շատ հեռու ապրըմ ա մին շատ կյեղեցիկ ախճիգյ։ Էտ ախճիգյը քառասուն շո̈ւտ վաղ տըվող կով օնի՛, էնքան շո̈ւտ վաղ տըվող, վեր քամին էլ չի հետան հըսնըմ։ Տու պիտի էտ ախճիգյը ինձ հետի պերիս։

Տըղան ասըմ ա. — Լա̈վ, մինա̈կ վախտ տուր, էրկու օր մըտածիմ։

Տըղան տուխուր քյինըմ ա ծիյին կոշտը։ Ծին ասըմ ա. — Իմ կըլխիս տարր-տըրական, խե՞ տուխուր ըմ՞։

Տղան թա. — Թաքավերը ինձանա պահանշըմ ա, վեր ո̈ւրա̈ն հետի մին հեռու տեղա մին ախճիգյ պերիմ, վերը օնի քառասուն քամու մընան վաղ տըվող կով։

Ծին թա. — Յըես ճընանչըմ ըմ ընդըրան նան ընգըրա կըվերին, ամմա տա շատ տըժեր խնթիրք ա, դե վեչինչ, էտ էլ կանինք։

Տրղան առավոտը ճընապարվըմ ա։ Շա̈տ ա քյինըմ, թա խըրե՞կ, վերչը հըսնըմ ա մին մըեծ ամարաթի։ Էտ ամարաթին քըշտին եր ա կյամ ծիյան։

Ծին թա. — Հես է, ըստեղ ա ապրըմ էն ախճիգյը։ Մունք պիտի նի մըննինք դա̈րբա̈ղավը, վեր հասնինք փա̈լա̈քա̈ններին, էն վախտը տու մին ղոլին կյո̈ղը կկենաս, յըես՝ էն մին ղոլին։ Քըշերավ շո̈ւտ նա տո̈ւս ա կյա̈լու իրեսը լըվանա. դա̈ստի կըփըռնիս ընգըրա մա-զերան։ Հշքան վեր ղաչանք անի, պեց չի թողիս, ամմա վեր ասի. «Իմ մոր հալալ կաթնը վկա, յըես քունն ըմ», պեց կթողիս։

Իտի էլ անըմ ըն։ Էտ տըղան պեց չի թողում, ամմա վեր ասըմ ա. «Իմ մոր հալալ կաթնը վկա, յըես քունն ըմ», պեց ա թողըմ։ Ընդըրանք էրկուսավ ծի յըն նստում, կյա̈մ սըեվ աշխարքին թաքավերին կոշտը։

էն մին քըշերավը թաքավերը կանչըմ ա տըղին, ասըմ. — Մնացալ ա մին ինթիրքս, թա էն էլ կադարեցիր, սաղ-սալամաթ կըքյինաս ծեր լուսավեր աշխարքը։ Տու պիտի ինձ հետի պերիս էն ըխճըկանը քառասուն շուտ վաղ տըվող կովերը։ Ընդրանց կաթնը մարթի թաղադան շահիլցնըմ ա։

Էտ տըղան էլհա տուխուր քյինըմ ա ծիյին կոշտը, լոխ նաղլ անըմ։

Մին մին խիլլա մտրծելանը ետը ասըմ ա. — Տա մեր օժը պատիլ չի՞։ Ըտրա մասին քյինի էն ըխճըկանան հըրցըրու։

Տըղան կյամ ա ըխճըկանը կոշտը։ Ախճիգյը վեր ընդրան տեսնըմ ա, իտի տըխուր լաց ա ինըմ։ Տըղան լոխ նաղլ ա անըմ։

Ախճիգյը ասըմ ա. — Դուզ ա, տա քու օժատ երը կործ ա։ Ինք առ էս մտանին, քյինի ծիտ նստի, ճընապա ընգի։ Վեր հասնիս ճընապարին կըեսը, էն վախտը շատ հեռու կովերը ըրվալու յըն։ Էտ մըտանին թափ կը տաս օթըմը։ Ընդրանք վեր տեսնան մըտանի՞ն, յրա յըն պըռծնելու, վեր քյըեզ պուզըհարին, դաստի ետ կըտեռնաս, փախչի՞ս։ Միյիտ կոխկին ինգի կթըխիս, վեր կովերը կարին վեչ ծրեզ հասնին։

Տըղան իտի էլ անըմ ա։ Միյին կոխկին հենց թըխըմ ա, վեր կովերը կարըմ չըն հասնի՞ն։ Վեր մըտանին տրեսնըմ ըն, մին ահռելի ծեն ըն հանըմ, ընգնըմ տըղին հետան, կյամ հասնըմ ղըրրըզին։

Էտ վախտը ախճիգյը տուս ա կյամ դըրրըզան, ասըմ. — Այ կովե՞ր, կաղնեցի՞ք, ծրեր տաարը ըստեղ ա՞։

Թաքավերը օզըմ ար փըսակվի էտ ըխճըկանը նըհետ, ամմա ախճիգյը աթկազ ար անըմ։ Կովերը պիրելանը ետը թաքավերը կըթիլ ա տամ, կյամ ըխճըկանը խնթրըմ, վեր կյա ուրան էտ կաթնավը լըղըցնի, վեր շահիլանա։ Ախճիգյը կաթնը իփ ա ածըմ, ածըմ թաքավերին կըլխին, թաքավերին ըսպանըմ։ Ըտեղ տըղան նան ախճիգյը ուրուր նըհետ փըսակվըմ ըն։

Մին օր տըղան ասըմ ա, վեր ինքը քյինիլ պիտի վըեղը պերի։ Ախճիգյը ընդրան մին դոնըմ պաչըմ ա ճընապա տինըմ։

Տըղան շատ ա քյինըմ, խրեգյ ա քյինըմ, հասնըմ ա մին ծովի ղրաղ։ Ըտեղ ծիյան եր ա կյամ։

Մին ասըմ ա.—Ցրես նի մննիմ ծովը, ընդեղ շատ էքյ նան վերց ծիյանք կա, թա էքյերին կոշտը ընգի, անպաճառ վըեղը կըպերիմ, թա վերցերին կոշտը ընգի, գյիգա՞, վեր յրես կյալ չը՞մ։ Էն վախտը ծովին ճուրը առնոտ ա տրեռնալու, տու կարող ըս քյըեզ ծովը քըցիս։

Մին ասըմ ա, պըրծընըմ, ուրան ծովը քըցըմ։ Ընգնըմ ա էքյ

ծիյանցը կոշտը, լըխճին հախտըմ ուրան կըճեղակավը վըեղ յոր օնըմ ծովին տական, տուս կյամ։ Հալա միշև էտ, վեր ծին կըռեվ ա անըմ էքյ ծիյանցը նըհետ, յարալու յա տեռնըմ, ծովին տական ճուրը մին խրեգյ կյրմրըմ ա։ Տըղան, վեր էտ տըեսնըմ ա, օգըմ ա ուրան ծովը քըցի։ Բիրդան ծին ըրվըմ ա։

Տըղան ընդրա վըեննին կըճըղակին ղաթըմը պերած վըեղը յոր ա օնըմ, ածըմ մին յալլուխի մեչ, տինըմ շուրումը, ետ տեռնըմ ուրան սիրած կընգանը կոշտը։ Մին քանի վըխտանը ետը էտ տըղան կընգանը թողըմ ա ըտեղ, ինքը քյինըմ հորը պալատը։ Վեր հասնըմ ա, ծին տանըմ ա կյումումը կապըմ, ղամշին թաքուն տանը ուրան տըեղան կախ տամ, վըեղը տանըմ տամ թաքավերին։

Հարը վեր տեսնըմ ա, մաթ ա մընըմ, եր ա թըռչըմ տեղան, ասըմ. — էտ քու պենըտ չի, էտ իմ ծիս ա պերա՞լ, քյինի շուտ ծիս պեր, յըես ընդրանա հըրցընիմ։

Տըղան վազ տալավ, քյինըմ ա, թա ծին պերի, հենց համին էն տըեղը պըտահըմ ա էն պառավ մարթին։

Տա հըրցընըմ ա թա.— Ա՛ բալա, իտի թըմթամնած էտ խե՞ յըս վազ տամ։ — Քյինըմ ըմ ծին պերիմ։

— Պա առանց ղամշո՞՞։ Դե՛, ետ տըեռ քու հոր ասի, վեր քու ծիտ իտի յա, խե՞ յը՞ս ինձ ղարկըմ ընդեղ, խրեգյ մնաց, թա ինձ ըսպանի։ — Տըղան իտի էլ անըմ ա։

Էտ վեր հարը լըսըմ ա, ըշըղված քյինըմ ա ծիյին կոշտը, ղամշին մըտան քըցած ա ինըմ. ծին մուտանըմ ա ընդրան, ամմա հիշքան ասըմ ա. «Յըես քու տարըտ ըմ», ծին լըսըմ չի՞, ըսպանըմ ա ընդրան։ Տըղան ուրխանըմ ա, աղաղվըմ տանջանքից, քյինըմ ուրան սիրա-ծին կոշտը։ Ընդրանք հասին ուրանց մուրազին, մունք էլ հասնինք մըեր մուրազին։

Ըսօր աշունք ա, վըեսկե աշունք, աշխարքը պըտուղավ լիգյը։ Լըցած տրաքըմ ա Երևանին վըեսկե աշունքին բազարը։ Ընդղան էն մըեծ-մըեծ շավթալոցան, վեր մինը խրեգյ ա մընըմ թա մին կիլո-ինի, ծրեզ ըմ պըժանըմ, ա հաքյաթ լըսողնի, ա հաքյաթ կարթողնի, ա հաքյաթ լուս աշխարք քըցողնի, տըրանց անա մին լավ հըսած շավթալի էլ ինձ, վեր էս հաքյաթը ծրեզ ասեցի։